

JOAN BROSSA POETA DE LA REVOLTA

Ajuntament de
Barcelona

EL BORN
CCM

Elegia al Che, 1967 (1971)

Col·lecció MACBA. Consorci MACBA.

Fons Joan Brossa. Dipòsit Ajuntament de Barcelona

Foto: Gasull Fotografia

“Si no podia escriure, als moments d’eufòria seria guerriller, als de passivitat prestidigitador. Ésser poeta inclou totes dues coses”.

Vivàrium, 1972

***Poema visual*, 1970 (1978)**

Col·lecció MACBA. Consorci MACBA.

Fons Joan Brossa. Dipòsit Ajuntament de Barcelona

Foto: Tony Coll

El compromís social i polític de Joan Brossa (Barcelona, 1919-1998), catalanista i d'esquerres, és ben present en tota la seva obra. Poeta de la memòria, del combat i de la revolta, mitjançant l'humor, la ironia, la paròdia i la metàfora transgredeix el llenguatge i les formes poètiques convencionals fins a portar l'obra a la màxima simplificació, als límits del llenguatge.

Molta part d'aquesta obra poètica, creada durant el franquisme, i l'escrita i realitzada posteriorment, és de temàtica social i política. Així, hi ha un conjunt important de textos, llibres i poemes visuals i objectuals especialment crítics amb el poder polític i religiós del franquisme. L'obra de Joan Brossa s'alça contra les formes de llenguatge totalitari i fa de la crítica del propi llenguatge un dels temes essencials de la seva poesia.

Una síntesi de la seva biografia i una selecció d'alguns dels seus poemes literaris i visuals més representatius de la seva visió crítica amb la societat ens permeten de conèixer la seva poètica de revolta. Un mapa de la ciutat, amb els llocs assenyalats on el poeta ha deixat l'empremta de la seva obra, ens mostra, així mateix, l'íntima, singular i creativa relació de Brossa amb la seva ciutat, Barcelona.

LA BATALLA DEL SEGRE O LA SEGONA NAIXENÇA

Les bombes cauen sorollosament.

No faré una narració detallada de l'atac.

A la platja hi ha un grup de tancs abandonats que cal recuperar i nombrosos cadàvers completament en descobert.

Les nostres forces han tingut moltes baixes en apropiant-se al riu.

Passen ferits conduïts en llitera.

Se senten detonacions i gemecs.

Al meu costat el comissari enfoca els prismàtics cap a una masia que es veu a l'altra banda del riu.

Les màquines obren foc, l'enemic localitza les descàrregues i afina la punteria.

Les morterades ja cauen a prop.

El pont és ple d'impactes.

M'he salvat per un pèl.

Passen riu avall cadàvers i restes de passeres i baranes.

Cada nit continuen les escaramusses per rescatar els tancs, amb pèrdues.

Els morters tornen a la mateixa.

Una nit, pels volts de les dotze, vaig néixer per segona vegada.

Estic sol voltat

de sacs en un lloc d'observació.

Una veu crida *Joan*.

Reculo a la trinxera i, en constatar

que no hi havia ningú, incideix

al lloc on era abans una bomba

que, en fer falla l'espoleta,

m'omple de fum i olor

de rostit. Em xiulen

les orelles. Després

sóc traslladat, estès

en una llitera,

i miro, com puc, el firmament.

(Com a Wotan, la sapiència

em costa un ull de la cara.)

L'endemà crec que el bombardeig de l'artilleria va continuar seguidament des de la matinada.

CAMÍ FRESSAT (POSTGUERRA)

Veires de dol, sovint. L'ós de Madrid
Gruny rera l'arbre. Quin cruel sistema
De repartir els estels aquesta nit!
Tots els carrers de barriada extrema

S'amaguen entre el boscatge sorgit
De poble endins, arran mateix del tema
Que a les timbales fondes he sentit
O m'he promès sentir si el món es crema

En tal dissort fent signes d'hospital.
Combat la llum fins al darrer fanal.
Bandera i música debades. Rasco les

Caixes mandroses; pesa haver perdut.
Només la lluna adopta una actitud
De Bagdad sobre els replans de les bàscules.

Fogall de sonets, 1943-1948

PASSA UN OBRER

Passa un obrer amb el paquet de dinar.

Hi ha un pobre assegut a terra.

Dos industrials prenen cafè
i reflexionen sobre el comerç.

L'Estat és una gran paraula.

Em va fer Joan Brossa, 1950

UN HOME ESTERNUDA

Un home esternuda.

Passa un cotxe.

Un botiguer tira la porta de ferro avall.

Passa una dona amb una garrafa plena d'aigua.

Me'n vaig a dormir.

Això és tot.

Em va fer Joan Brossa, 1950

UN HOME REPARTEIX

La plaça, tant pels edificis com
per l'animació que hi donen els veïns,
és un dels centres de la ciutat.

Un home reparteix fulls clandestins.

Al Parc hi ha una Muntanya suïssa,
un Laberint, un Pavelló xinès i un Temple grec.

Un home reparteix fulls clandestins.

El carrer és tortuós i estret;
té un teatre, dos cabarets i trenta cafès.

Un home reparteix fulls clandestins.

Aquest edifici està destinat
a les oficines de la fàbrica
amb magatzem i taller.

Un home reparteix fulls clandestins.

Hi ha obrers i estudiants tancats
i abandonats en un calabós.

Un home reparteix fulls clandestins.

Per a anar a veure els Ministres, Caps
d'Administració i persones de categoria i distinció
cal demanar-los per escrit una audiència.

Un home reparteix fulls clandestins.

L'església, malgrat no tenir torre,
sobresurt dels edificis del carrer.

Un home reparteix fulls clandestins.

Entren els criats per anunciar
que el banquet està servit.

Un home reparteix fulls clandestins.

Gent sense casa ni sabates
viuen en coves, als suburbis.

Un home reparteix fulls clandestins.

En una comissaria un senyor amb
abric i barret denuncia que

un home reparteix fulls clandestins.

Poemes entre el zero i la terra, 1951

12 DE MARÇ DE 1951, A LES 11 DEL MATÍ

“La intentona logró un éxito inicial...”
(De la premsa)

La manifestació bolca
i crema un tramvia.
Reparteixen impresos
i proclames per Barcelona.

Baixa

una manifestació que clama sense parar.
Els comerços tanquen. Sí,
a baix els feixistes!
La policia és apedregada.
Llancen per les finestres del Govern Civil draps
impregnats de benzina.
Es forma una altra manifestació.
Marxen homes pel carrer.
Han cessat les explosions.

A la dreta, l'impacte d'una bomba.

Poemes entre el zero i la terra, 1951

ESQUERRA IL·LUMINADA

Ai, aurífiques llums m'enlluernaven
Enmig dels espectacles de misèria!
Tinc set. Foragiteu farga i ventada,
Bressol i fossa.

Imatge, en el cristall, bosc repeteixi.
Alta Veritat, trenca el llaç que lliga
Gestos pausats en punts de defallença,
El vern, la soca.

Canvia'm la sabata funerària
Per l'espardenya blanca en pic de roca.
Llenço al sorral els sucus misteriosos.
Al pa la data.

Posem als muls arnesos nous de trinca,
Pans cònics amassem com al vilatge;
Les satisfaccions que vagin juntes,
No en grup simbòlic.

Buidem caixes de llamps contra fronteres.
La fusta de l'altura ha estat tallada;
La vida no serà res més que vida
Quotidiana.

Lligades amb el foc totes les flames,
Anem avant, avant, relliguem forces.
Al pa, que a cap museu mai no figura,
Reto homenatge.

Odes rurals, 1951

L'ESGLÉSIA CATÒLICA ESPANYOLA*

I

Putxa paparra, carronya on fermenta
La claveguera de la llum del dia,
Apunta el seu coet lluna opulenta
I implora no fallir la punteria.

Teixeix sotanes una aranya lenta.
Com ballen amb les vides per la via
Que va del militar a la serventa!
Despullen amb les ungles pedreria.

Ens fa de mare i de pare, i s'engreixa
De tèrbola tenebra, i no desdenya
De beneir la reixa de la queixa.

Be mossegair, mal de tots nosaltres,
Aquesta activitat d'ensenyar els altres,
Aplica-te-la, porca, a tu mateixa.

* Avui la societat i la naturalesa resten violència al poder teocràtic; és evident que una nova religiositat oberta i "compromesa" ha estat molt útil en l'evolució cap a la democràcia.

Catalunya i selva, (1953-1954)

ESCAMOTEIG FRANQUISTA DE CINC POEMES

L'OFICI

...Esta Dirección General de Información, a propuesta del Servicio correspondiente, ha decidido:

Resolver dicha solicitud, en las condiciones indicadas en la hoja adjunta.

Dios guarde a Vd. muchos años.

Madrid, 24 de febrero de 1960.*

EL PAPER ADJUNT

Suprímense los poemas en páginas 33, 45, 60, 64, 70 (los sonetos suprimidos en rojo), y preséntese galerada impresa.

Poemes civils, 1960

ESPANYA 1960

La estructura interna de la
Hermandad de Campeadores
Hispanicos se caracteriza
por una Autoridad inflexible
en los principios y suave
en los procedimientos, una
Jerarquía armónica
en lo esencial y autónoma
en lo secundario, y una
Fraternidad cristiana
en todo...

Sí, sí,
però jo crec que l'únic
pedestal són les
sabates.

Cau de poemes, 1960

PERSONATGE

L'ardidesa del Cid
L'autoritarisme de Felip II
La voluntat d'imperi de Carles V
I el cul i la veu d'Isabel la Catòlica.

Poemes civils, 1960

SALTAMARTÍ

A Lluís Solà

Ninot
que porta un
pes a la base i que,
desviat de la seva posició
vertical, es torna a posar
dret.

El poble.

El saltamartí, 1963

L'U DE MAIG

A Xavier i Maria Dolors

Poble: deixa anar el xàfec i amara la batalla,
estrelles de finestres acuiten la claror,
prou passes endarrera, amunt la revifalla!,
tornem al primer dia de revolució.

Estripa munts de seda i pren altes les atxes,
camina dret, camina, i bat amb noves ratxes
el plany de la foscúria; serenes les torratxes,
respira nova pluja i encén tot el carbó.

A l'ombra s'entrebada la porta d'un nou dia,
no fugis de la ruta, que el pas et darà pa;
la cendra que t'enfonsa pertany a una altra via,
l'hivern no ens ha de perdre si aquí ens donem la mà.
Esclati una tempesta damunt la lludrigada;
que trons i llamps rebatin el curs de la ventada,
contesta a qui et despinta, dóna per acabada
la nit militarista amb sol republicà.

Ajunta escopinades i veuràs com s'allunya,
la venjança de l'ombra et deixarà tot sol;
empren la caminada, t'envia Catalunya:
la llum et farà pactes i agafaràs el vol.
Oh sol vivent, tu, poble, aixeca la bandera,
amb gran estrall de brases fes d'estrella primera,
rebenta a fuetades la cabrota amb guerrera
que entenebreix les platges des d'aquell juliol!

L'esmorzar a la muralla, 1968

LA PREMSA ESPANYOLA, EN VUIT NOTÍCIES

1. Extraordinario éxito de una emisión de 5.000 millones de pesetas en cédulas de inversión.
2. Sensación y simpatía universales ante el anunciado viaje del Papa.
3. Se ensalza un importante proyecto luso-español para tender un puente sobre el Guadiana.
4. Fracaso ruidoso de un plan agrario de Kruschef.
5. Checoslovaquia: Catastrófica situación en la energía eléctrica.
6. Málaga recibe jubilosa el brazo incorrupto de Santa Teresa.
7. Gratitud del pueblo norteamericano a España.
8. Las juventudes han ofrecido un honroso homenaje al Ejército.

El cigne i l'oc, 1964

LLAOR

A Espanya ha estat creada aquest hivern
una obra mestra d'art conceptual:
fer volar el cotxe del cap del govern
amb ell a dins.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

20 de desembre de 1973

Els ulls de l'òliba, 1974

REVOLUCIÓ CONSTRUÏDA

A Guillem i Pilar

Subratlla la raó qui no la té,
la pols ressona damunt l'estructura,
i mar i terra mostren la juntura
girada per la sang i pel diner.

El qui exerceix el poder, no cal fer
embuts, s'omple el barret de confitura,
es torna defensor de la cultura
i en tot ans primeríssim que primer.

Estrofa, crida, deixa't d'ors i emblemes!
El pensament traspua aquests poemes
i obre les ales al vast horitzó.

Guanya amb els seus ocells tots els dilemes
i escampa la certesa que res no
ens cal sinó la Revolució.

Flor de fletxa, 1969-1970

FINAL!

–Havies d’haver fet una altra fi;
et mereixies, hipòcrita, un mur a
un altre clos. La teva dictadura,
la teva puta vida d’assassí,

¡quin incendi de sang! Podrit botxí,
prou t’havia d’haver estovat la dura
fosca dels pobles, donat a tortura,
penjat d’un arbre al fons d’algun camí.

Rata de la més mala delinqüència,
t’esqueia una altra mort amb violència,
la fi de tants des d’aquell juliol.

Però l’has feta de tirà espanyol,
sol i hivernat, gargall de la ciència
i amb tuf de sang i merda, Sa Excremència!–

Glòria del bunyol,
ha mort el dictador més vell d’Europa.
Una abraçada, amor, i alcem la copa!

20 de novembre de 1975

Antologia de poemes de revolta (1943-1978)

ELEGIA

Salvador, per tu no hi ha Amnistia;
cap joc de queixes no té res a fer;
però el teu pensament, gall guerriller,
recosirà la llum en el nou dia.

M'empeny el seny, i aquesta ofrena té
afany de lluita que el fullam canvia;
el teu exemple, vora d'alegria,
darà salut a qui no perd carrer.

La Llibertat, columna de la fruita,
fa clara la diada de la lluita,
que a poc a poc va esdevenint filó.

Rellotge sempre de la gent que lluita,
obres la gàbia a muntanyes. No
has caigut pas! Puig Antich, Salvador!

2 de març de 1976

Antologia de poemes de revolta (1943-1978)

MOTS

Al poeta Alain Misson

Tinc un llenguatge per a explicar faules
i designar conjurs de cor i ment;
conjunts de lletres formen les paraules
que jo articulo gramaticalment.

Amb l'estructura de la llengua intacta
si una frase és el peu, l'altra la mà;
coses i noms per dins tenen un pacte.
—Senyors, avui no passo més enllà.

Heus aquí lluna, sol, casa, cisterna;
heus aquí ombra, cel, paraigua, riu;
té cada mot la seva imatge interna
a part de la saliva de qui el diu.

Jo no sé pas si un dia podré escriure
el mot en tant que mot i objecte lliure.

Sonets del vaitot, 1965-1966

LA GÀBIA DEL LLENGUATGE

El cap dels homes és un món petit?
¿Quants de mons em separen de la imatge
del món? ¿El dia és nit o bé la nit
dia? Quants d'arbres formen el boscatge?

La imatge és el real o bé ens confon?
Il·lusió real o fals informe?
El meu llenguatge ja no imita el món,
sinó que amb mots ben lliures el preforma.

Fora mons de segona mà! En l'intent
arrenco la disfressa del llenguatge.
Deslliura els mots, paisatge de la ment!
Xarxa conceptual, bon vent, oratge

i mar per córrer! Em sembla un mal ardit
si el món no és sinó un cap engrandit.

Els ulls de l'òliba, 1974

BÀQUIC

L'ordre de suprimir les festes de carnaval va sortir el 3 de febrer de 1937, i encara continua vigent.

(I un diable vermell apareix per l'escotilló del covent.)

El saltamartí, 1963

La gent no s'adona del poder que té:
amb una vaga general d'una setmana
n'hi hauria prou per a ensorrar l'economia,
paralitzar l'Estat i demostrar que
les lleis que imposen no són necessàries.

Askatasuna, 1969-1970

CLANDESTÍ

–Us deixo un maletí de color marró,
i us asseguro que hi trobareu les eines
sol·licitades i el text del comunicat
que haureu de donar a conèixer.
Però la veritable insurrecció no és la dels qui agafen
el fusell, sinó la que sorgeix
del fons de l'home.

La memòria encesa. Mosaic antològic, 1998

EPÍLEG

Conec la utilitat de la inutilitat.
I tinc la riquesa de no voler ser ric.

La memòria encesa. Mosaic antològic, 1998

CRÈDITS

Quadern editat amb motiu de l'exposició

Joan Brossa, poeta de la revolta.

El Born Centre de Cultura i Memòria. Barcelona

Espai Sebastià Dalmau

Comissaris: Judith Barnés i Manuel Guerrero Brullet

Disseny de l'exposició i del quadern: Toni Giró

Exposició a El Born CCM

03.10.2019 - 02.02.2020

Accés lliure

elbornculturaimemoria.cat

JOAN BROSSA

HORARI

Fins al 31 d'octubre: de dimarts a diumenge i festius, de 10 a 20 h.

A partir de l'1 de novembre: de dimarts a dissabte, de 10 a 19 h, diumenges i festius, de 10 a 20 h.

El Born Centre de Cultura i Memòria

Plaça Comercial, 12. 08003
Barcelona. T. 93 256 68 51

facebook.com/elbornccm

twitter.com/elbornccm

instagram.com/elbornccm

Programa d'activitats complementàries a l'exposició:

elborncentreculturaimemoria.cat